

Basic Principles of Public Policy of National Memory

UDC: 32:342.1(477)

DOI: <https://doi.org/10.15421/152427>**Vlasenko Svitlana**Ph.D., <https://orcid.org/0000-0002-1073-9680>, s_vlas_v@ukr.net*Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)*

Abstract

Relevance. National memory of the Ukrainian people is an important factor in the formation and establishment of Ukrainian national and civic identity, plays a consolidated role and contributes to the unity of society, ensures the national security of the state. The growth of public interest in national memory in the last ten years has intensified the political and managerial processes in this area, contributed to legislative activity, caused scientific and public discourse around the issues of institutionalisation of public policy of national memory. Today, public servants, scientists and the public are faced with the task of determining the main principles of national memory policy, formation of methodology, development of conceptual and categorical apparatus, etc.

The purpose is to define the basic principles of public policy of national memory.

Results. The article defines and substantiates the basic principles that all subjects of public policy of national memory in Ukraine should adhere to: the rule of law; priority of protection of national interests; openness and transparency of the processes of preparation and decision-making by public authorities; equality of rights and non-discrimination; systemicity and complexity; interdepartmental and cross-sectoral partnership; balance of national, regional and local interests; political impartiality is that. The provisions of international law and normative legal acts of Ukraine regulating public relations and political and managerial processes in the field of national memory and in other spheres of public life were taken into account. The draft Law of Ukraine "On the Principles of State Policy of National Memory of the Ukrainian People" is also analysed.

Conclusions. Defined basic principles of public policy of national memory play an important role in social relations in the conditions of development of democracy. They are a priority in international law and are enshrined in domestic legislation. Currently, the legislative process is underway in Ukraine, which should ensure the legal consolidation of the basic principles of national memory policy.

Keywords: public policy of national memory, state policy, public policy, policy principles, principles of politics, national memory, national identity, Ukrainian people, Ukraine

Основні принципи публічної політики національної пам'яті

Власенко Світлана*Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)*

Анотація

Актуальність. Національна пам'ять Українського народу є важливим чинником формування й утвердження української національної та громадянської ідентичності, відіграє консолідуючу роль і сприяє єднанню суспільства, забезпечує національну безпеку держави. Зростання суспільного інтересу до національної пам'яті останні десять років активізувало політико-управлінські процеси у цій сфері, сприяло законотворчій діяльності, викликало науковий та публічний дискурс навколо питань інституціоналізації публічної політики національної пам'яті. Сьогодні перед публічними службовцями, науковцями та громадськістю стоїть завдання щодо визначення основних засад політики національної пам'яті, формування методології, розробки понятійно-категоріального апарату тощо.

Мета – визначити основні принципи публічної політики національної пам'яті.

Результати. У статті визначено та обґрунтовано основні принципи, яких мають дотримуватися усі суб'єкти публічної політики національної пам'яті в Україні: верховенство права; пріоритетність захисту національних інтересів; відкритість і прозорість процесів підготовки та прийняття рішень органами публічної влади; рівність прав та недискримінація; системність та комплексність; міжвідомче та міжсекторальне партнерство; баланс загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів; політична неупередженість тощо. До уваги бралися положення міжнародного права та нормативно-правові акти України, що регулюють суспільні відносини і політико-управлінські процеси у сфері національної пам'яті та в інших сферах суспільного життя. Також проаналізовано проект Закону України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу».

Висновки. Визначені основні принципи публічної політики національної пам'яті відіграють важливу роль у суспільних відносинах в умовах розвинутої демократії. Вони є пріоритетними у міжнародному праві та закріплені у вітчизняному законодавстві. Наразі в Україні триває законотворчий процес, що має забезпечити юридичне закріплення основних засад політики національної пам'яті.

Ключові слова: публічна політика національної пам'яті, державна політика, публічна політика, засади політики, принципи політики, національна пам'ять, національна ідентичність, Український народ, Україна

Стаття надійшла / Article arrived: 30.05.2024

Схвалено до друку / Accepted: 28.06.2024

Вступ.

Зростання суспільного інтересу до національної пам'яті в Україні, що спостерігається останні десять років, активізувало політико-управлінські процеси у цій сфері, сприяло законотворчій діяльності, прискорило науковий та публічний дискурс навколо питань інституціоналізації публічної політики національної пам'яті. Це, в свою чергу, викликало необхідність визначення основних засад політики національної пам'яті, формування теоретико-методологічної бази, розробки понятійно-категоріального апарату тощо.

В статті 1 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» засади політики визначаються як принципи та пріоритети державної політики у відповідній сфері (Про засади, 2010). Вітчизняні фахівці, ґрунтуючись на ст. 85, 92 Конституцію України, наголошують на тому, що засади державної політики визначаються у законах, які формують державну політику та закріплюють основоположні принципи правового регулювання суспільних відносин в окремій сфері або в цілому. Так, д-р юрид. наук І. Берназюк до основних засад політики включає принципи, пріоритети, гарантії, суб'єктів реалізації державної політики та їх функції (Берназюк, 2017, с. 180).

Наразі в Україні немає спеціального закону, що визначав би основні засади публічної політики національної пам'яті. Тому перед публічними службовцями, вченими та громадськістю стоїть завдання щодо визначення термінів та категорій у сфері національної пам'яті, означення суб'єктів політики, окреслення її мети, завдань, пріоритетів та основних принципів тощо.

Метою статті є визначення основних принципів публічної політики національної пам'яті.

Для досягнення мети за основу взято принципи, закріплені, передусім, у Конституції України, а також у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» та в інших нормативно-правових актах України та міжнародних актах, що наразі забезпечують формування і реалізацію публічної політики національної пам'яті, регулюють суспільні відносини та політико-управлінські процеси, унормовують діяльність суб'єктів політики у цій сфері, а також стосуються політики в окремих галузях суспільного життя та загалом внутрішньої і зовнішньої політики держави. Крім того, було проаналізовано основні принципи політики національної пам'яті, закріплені в ст. 5 проекту Закону України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу», розробленого

Українським інститутом національної пам'яті та винесеного для проведення електронних консультацій з громадськістю на початку січня 2024 р. (Запрошуємо громадськість, 2023).

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Визначення основних засад публічної політики національної пам'яті в Україні перебуває на стадії розроблення та узагальнення. Цей процес здійснюється за участі органів публічної влади, інститутів громадянського суспільства та науковців у галузі публічного управління та адміністрування. Зокрема, центральними органами виконавчої влади, що безпосередньо забезпечують формування та реалізацію державної політики національної пам'яті, є Міністерство культури та інформаційної політики України й Український інститут національної пам'яті. Суб'єктами політики є також інші міністерства та центральні й місцеві органи виконавчої влади відповідно до їх компетенції; державні установи, організації та підприємства; органи місцевого самоврядування усіх рівнів.

Серед інститутів громадянського суспільства, які впродовж останніх десяти років ведуть активну роботу в цій сфері, найбільш дієвим щодо участі в політико-управлінських процесах є об'єднання провідних громадських організацій та експертів України «Коаліція Реанімаційний Пакет Реформ» (долучалось до підготовки законопроектів так званого «декомунізаційного пакету» від 9 квітня 2015 р.; питання політики національної пам'яті включені в Дорожні карти реформ Коаліції, де воно визначалось як «одне з ключових завдань демократичної трансформації України» (Міський, 2016; Яцун, 2018), а також у розроблений нею спільно з партнерами документ «Бачення України: реформування та відновлення соціально-гуманітарної сфери у перспективі 2030 року» (Бачення України, 2023) та ін.). Українськими вченими у галузі публічного управління та адміністрування формується науковий доробок з проблем політики пам'яті, національної ідентичності, культурної спадщини тощо (серед авторів А. Андріяш, Н. Громадська, О. Малікіна (2023); В. Карлова (2013; 2018, с. 139); І. Лопушинський, О. Момоток, О. Татарченко (2023); В. Пасічник (2022; 2023); Д. Сачко (2022) та ін.). Однак узагальнених наукових досліджень, що стосувалися б основних засад публічної політики національної пам'яті, наразі немає.

Результати дослідження.

У визначенні основних засад публічної політики національної пам'яті вагоме місце займають її принципи, що є основоположними правилами діяльності органів публічної влади,

інститутів громадянського суспільства, окремих громадян щодо управління суспільними процесами та базовими засадами, які необхідно дотримуватися в управлінській діяльності (Ковбасюк, 2014; Приходченко, 2018, с. 133). Визначені нами основні принципи розглядаються як ключові положення / стандарти / правила, якими мають керуватися усі суб'єкти публічної політики національної пам'яті для забезпечення її формування й реалізації:

– **верховенство права.** Цей принцип закріплений у ст. 8 Конституції України: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй» (Конституція, 1996). Наразі єдиного визначення принципу верховенства права не існує. Різні тлумачення поняття «верховенство права» / «правовладдя» («rule of law») дає доповідь Венеціанської комісії (Європейська комісія «За демократію через право»), ухвалена на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 р. (Доповідь про правовладдя, 2019), а в українському правовому полі – коментарі до цієї доповіді д-ра юрид. наук С. Головатого (2019).

На рівні міжнародних зв'язків держава визнає верховенство міжнародного права над правом національним. Канд. юрид. наук О. Мірошніченко, описуючи дієву схему взаємозв'язків міжнародного та національного права через принцип верховенства права, вводить до її складової елемент акумулювання міжнародним правом досягнень національного права з подальшим його вдосконаленням та поширенням, що, на думку вченої, сприяє розвитку та взаємодоповненню міжнародної й національної правових систем (Мірошніченко, 2012).

Безперечно, принцип верховенства права лежить в основі міжнародних відносин. Зокрема, цей принцип закладено в установчих документах європейських міжнародних організацій та спільнот, членами яких є Україна або ж до членства в яких вона цілеспрямовано наближається. Так, у Статуті Ради Європи, ратифікованому Верховною Радою України 31 жовтня 1995 р., верховенство права визначено одним із трьох принципів, що становлять основу справжньої демократії й кожен член Ради Європи «обов'язково повинен визнати принципи верховенства права та здійснення прав людини і основних свобод всіма особами, які знаходяться під його юрисдикцією» (Статут, 1949). У Договорі про заснування Європейського Союзу, у розділі щодо співпраці з питань

розвитку, закріплено: «Політиці Союзу в цій сфері належить сприяти загальній меті розвитку й консолідації демократії, верховенства права, шанування прав людини та засадничих свобод» (стаття 177) (Договір про заснування, 1957).

У межах Організації Об'єднаних Націй питання формування принципу верховенства права особливо актуалізувалось у другій половині 2000-х років. На всіх сесіях Генеральною Асамблеєю ООН, починаючи з 2006 р., було прийнято резолюції «Верховенство права на національному та міжнародному рівнях». Основна ідея цих резолюцій полягала в тому, що укріплення і дотримання верховенства права на національному та міжнародному рівнях має бути визначальним у діяльності ООН та її держав-членів (The rule of law, 2006). Сьогодні Організація Об'єднаних Націй підтримує міжнародний порядок, в основі якого лежить принцип верховенства права та виступає за загальне забезпечення й дотримання верховенства права як на міжнародному, так і на національному рівнях (The rule of law, 2023).

– **пріоритетність захисту національних інтересів.** Цей принцип у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» визначений першим, на якому ґрунтується внутрішня політика держави (Про засади, 2010). Політика національної пам'яті є невід'ємною складовою основ національної безпеки України. Особливо це актуалізувалося в умовах російсько-української війни, яка несе загрозу не лише державному суверенітету, територіальній цілісності та конституційному ладу в Україні, але й українській національній ідентичності.

Загрози національній безпеці України несуть пряму загрозу реалізації національних інтересів та збереженню національних цінностей (Про національну безпеку, 2018), а тому, серед основних напрямів внутрішньої та зовнішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів та національної безпеки визначено протистояння гуманітарній агресії та розвиток української культури як основи консолідації української нації й зміцнення її ідентичності (Про рішення Ради, 2020). Політика у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності визначена складовою забезпечення національної безпеки держави, а національна пам'ять є невід'ємною ознакою української нації як самобутньої спільноти (Про основні засади, 2022). Відповідно, у законопроекті про засади державної політики національної пам'яті закріплено, що ця політика є складовою основ національної безпеки України (Запрошуємо громадськість, 2023).

– **відкритість і прозорість процесів підготовки та прийняття рішень органами публічної влади.** Ці принципи забезпечують реальний вплив та безпосередню участь громадян у політико-управлінських процесах, а також передбачають можливість здійснення суспільного контролю за діяльністю органів публічної влади та окремих посадових осіб. Відкритість в органах влади гарантує врахування думки громадськості під час формування та реалізації публічної політики національної пам'яті. Прозорість забезпечує поінформованість населення щодо діяльності органів публічної влади та доступність громадськості до інформації, а також її своєчасність, достовірність, повноту, зрозумілість тощо.

Застосування принципів відкритості та прозорості у діяльності органів публічної влади є обов'язковою умовою утвердження демократії. Застосовуються ці принципи у правотворчій діяльності органів публічної влади й передбачають проведення суб'єктом правотворчої діяльності або іншими суб'єктами публічних консультацій щодо проектів нормативно-правових актів; забезпечення відкритості засідань представницьких органів правотворчої діяльності; ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів, інформація з якого є відкритою та загальнодоступною тощо (Про правотворчу діяльність, 2023). Ці принципи віднесені до основних у діяльності центральних органів виконавчої влади й передбачають інформування та надання роз'яснень про реалізацію державної політики, оприлюднення нормативно-правових актів тощо (Про центральні органи, 2011).

Також вони є основними принципами служби в органах місцевого самоврядування й передбачають інформування про діяльність посадових осіб та гарантування вільного доступу до такої інформації, залучення громадськості до обговорення питань щодо розроблення, прийняття і виконання актів органів місцевого самоврядування та реалізації ними інших повноважень тощо (Про службу в органах, 2023). Наприклад, практична реалізація принципу прозорості відбувається під час проведення конкурсів на зайняття посад службовців місцевого самоврядування, а в органах державної влади – посад державних службовців.

В умовах розвинутої демократії принципи відкритості та прозорості відіграють важливу роль у діяльності інститутів громадянського суспільства. Зокрема, вони включені до Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні й за останні десять років були доповнені принципами

взаємовідповідальності та підзвітності не лише органів державної влади та місцевого самоврядування, а й інститутів громадянського суспільства (Про Стратегію, 2012; Про сприяння розвитку, 2016; Про Національну стратегію, 2021). Зазначені принципи були включені до «Білої книги» Європейського врядування Європейської комісії (2001 р.) як такі, що забезпечують належне управління у системі ефективного публічного врядування (European Governance, 2001).

– **рівність прав та недискримінація.** Цей принцип передбачає рівні можливості для реалізації громадянських прав, у тому числі участі у політичних процесах, управлінських заходах та в суспільних справах щодо формування і реалізації політики національної пам'яті. Органи публічної влади та їх посадові особи мають у своїй діяльності дотримуватися норм ст. 3 Конституції України, згідно з якою права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (Конституція, 1996). При цьому не має бути ніяких переваг та привілеїв або утисків та обмежень залежно від раси, кольору шкіри, статі, віку, мови, національного та соціального походження, сімейного і майнового стану, місця проживання, політичних, релігійних та інших переконань тощо. У доповіді Венеціанської комісії (2011 р.) зазначено, що жодна особа не може мати особливих юридичних привілеїв, а застосування законів має бути неупередженим й недискримінаційним по відношенню до всіх громадян (Доповідь про правовладдя, 2019).

– **системність та комплексність.** Ці принципи передбачають логічне, послідовне та комплексне здійснення політики у сфері національної пам'яті, формування цілісної системи світоглядних уявлень, принципів, переконань, орієнтирів, що базуються на національних та суспільно-державних цінностях України. Застосування цих принципів у політиці національної пам'яті передбачає не поодинокі дії, а різнопланові заходи (організаційні, нормотворчі, управлінські), що проводяться на постійній основі.

– **міжвідомче та міжсекторальне партнерство.** Цей принцип передбачає взаємозв'язок держави та громадянського суспільства, залучення органів державної влади у різних сферах політики, органів місцевого самоврядування різних рівнів, інститутів громадянського суспільства, інших суб'єктів до формування та реалізації публічної політики національної пам'яті. Так, у «Білій книзі» Європейського врядування для налагодження ефективного партнерства визначається три

сфери: 1) участь у формуванні політики шляхом налагодження діалогу між акторами; 2) більша гнучкість у засобах впровадження законодавства та програм; 3) загальна узгодженість політики на всіх рівнях (European Governance, 2001).

– **баланс загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів.** Формування та реалізація публічної політики національної пам'яті має здійснюватися з врахуванням локальних особливостей. Такі особливості на місцевому чи регіональному рівні відображаються у відповідних регіональних програмах, що розробляються місцевими органами публічної влади. Водночас, регіональні програми обов'язково мають враховувати основні положення щодо формування та реалізації політики національної пам'яті, включені до державних програм та відповідних нормативно-правових актів. Основою застосування цього принципу є загальна узгодженість рішень на всіх етапах між суб'єктами політики на місцевому та регіональному рівнях і суб'єктами політики на загальнодержавному рівні.

– **політична неупередженість.** Цей принцип передбачає недопущення політичної агітації, пропагування або рекламування політичних партій, рухів чи ідеологічних течій у ході реалізації програм чи проєктів у сфері національної пам'яті. Публічні службовці під час виконання своїх обов'язків на можуть проявляти свою політичну належність та ідеологічні переконання, тим більше впливати на політичні чи управлінські рішення. Таким чином суспільство убезпечується від політизації історії та маніпулювань щодо питань національної пам'яті Українського народу.

Частина з визначених нами принципів отримали закріплення у ст. 5 проєкту Закону України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу». Водночас, у законопроєкті поруч із загальними принципами, що застосовуються в багатьох сферах внутрішньої політики України, закріплені також і спеціальні принципи, які визначають організаційну складову формування та реалізації політики у сфері національної пам'яті:

– науковість та дотримання історичної достовірності;

– недопущення виправдання геноциду, інших злочинів проти людяності, агресії, воєнних злочинів, порушень прав людини;

– визнання злочинності тоталітарних режимів, російської імперської політики та рашизму;

– визнання тягlosti боротьби за незалежність України;

– свобода академічної дискусії та суспільного діалогу;

– всебічне сприяння держави у здійсненні наукових досліджень з історії Українського народу, діяльності громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства з дослідження і популяризації історії Українського народу (Запрошуємо громадськість, 2023).

Висновки.

Визначені нами основні принципи політики національної пам'яті є авторським баченням, що базується на аналізі положень міжнародного права та чинних нормативно-правових актів України. Вони відіграють важливу роль у суспільних відносинах в умовах розвинутої демократії. Зокрема, в Національній стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні за останні десять років серед основних принципів державної політики незмінними залишилися: верховенство права, рівність і недискримінація, відкритість і прозорість діяльності органів влади, партнерство, політична неупередженість. Крім того, відданість принципам верховенства права, добросовісності, прозорості, рівності та інклюзивності в усіх сферах державної політики і суспільного життя була задекларована представниками українського громадянського суспільства у «Принципах Торонто» на Конференції з питань реформ в Україні, що проходила 2-4 липня 2019 р. в Канаді.

Запропоновані у цій статті основні принципи публічної політики національної пам'яті можуть виступати певними стандартами для формування та реалізації політики. Для набуття ними статусу обов'язковості, необхідне юридичне закріплення. Перший крок у цьому напрямі вже зроблено – Український інститут національної пам'яті розробив відповідний проєкт Закону України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу», в якому визначені правова основа політики національної пам'яті, її мета, основні принципи, напрями та завдання, суб'єкти політики та їх повноваження; наведені терміни, що вживаються у сфері національної пам'яті тощо. Впродовж січня 2024 р., з метою вивчення та врахування суспільної думки, було проведено електронні консультації з громадськістю щодо законопроєкту й наразі Інститут опрацьовує зауваження та пропозиції, надані юридичними та фізичними особами. Очевидно, що цей документ ще буде доопрацьовуватися і з урахуванням громадської думки, і в стінах Верховної Ради України. А тому, викладені у статті напрацювання щодо основних принципів публічної політики національної пам'яті України можуть бути корисними в процесі законотворення.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Андріяш, В. І., Громадська, Н. А., & Малікіна, О. А. (2023). Політика пам'яті як напрямок публічної політики сучасної держави. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 34(73), 1, 18-22.
- Бачення України: Реформування та відновлення соціально-гуманітарної сфери в перспективі 2030 року. (2023). Київ. Відновлено з <https://docs.google.com/document/d/1VeqQarjD2NbYzJr6rd5G4k5jGkrNSeWC/edit>
- Берназюк, І. (2017). Визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики як напрям стратегічної правотворчості Верховної Ради України. *Підприємство, господарство і право*, 2, 178-182.
- Головатий, С. (2019). «Верховенство права» не працює. Коментар до тексту документа Венеційської Комісії «Доповідь про правовладдя» (“Report on the Rule of Law”), що її ухвалено на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 року (CDL-AD (2011)003re). *Право України*, 11, 29-82.
- Договір про заснування Європейської Спільноти. (1957). Консолідована версія станом на 1 січня 2005 року. *Верховна Рада України*. Відновлено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
- Доповідь про правовладдя. (2019). Ухвалено Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеціанська Комісія) на її 86-му пленарному засіданні (CDL-AD(2011)003rev, Венеція, 25-26 березня 2011 року). *Право України*, 11, 14-38.
- Запрошуємо громадянську до обговорення проекту Закону України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу». (2023). Відновлено з <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/zaproshuyemo-gromadskist-do-obgovorennya-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-zasady-derzhavnoyi-politykynacionalnoyi-pamyati-ukrayinskogo-narodu>
- Карлова, В. В. (2013). *Національна самосвідомість як духовна основа державотворчих процесів в Україні: управлінський аспект*. (Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління: 25.00.01). Національна академія державного управління при Президентові України. Київ.
- Карлова, В. В. (2018). Публічна політика у сфері відновлення історичної пам'яті. В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє (Eds.), *Публічне управління: термінологічний словник*, (с. 139). Київ: НАДУ.
- Ковбасюк, Ю. В., Ващенко, К. О., Сурмін, Ю. П. та ін. (2014). *Державна політика*. (Підручник). Київ: НАДУ.
- Конституція України. (1996, Червень 28). *Основний Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Лопушинський, І. П., Момоток, О. М., & Татарченко, О. Б. (2023). Титульна (українська) нація: потреба законодавчого закріплення в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, 7. Відновлено з <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-7-01-14/2023-7-01-14>
- Мірошниченко, О. А. (2012). Принцип верховенства права у міжнародному публічному праві. *Форум права*, 1, 644-647. Відновлено з https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1571/1/Miroshnuchenko_2012_1.pdf
- Міський В. В. (2016). *Дорожня карта реформ (вересень 2016 – грудень 2017 рр.)*. Київ: Коаліція Реанімаційний Пакет Реформ. Відновлено з <https://tpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/Dorozhnya-karta-reform-RPR-dokintsya-2017-roku.pdf>
- Пасічник, В. М. (2022). Процес формування національної ідентичності в незалежній Україні. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, 1, 102-133. Відновлено з <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/26/43>
- Пасічник, В. М. (2023). Теоретичні основи державного управління у сфері формування національної ідентичності. *Демократичне врядування*, 1(31), 24-36. Відновлено з <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/jun/30657/nadoi-26-38.pdf>
- Приходченко, Л. Л. (2018). Принципи публічного управління. В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє (Eds.), *Публічне управління: термінологічний словник*, (с. 133). Київ: НАДУ.
- Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. № 2411-VI. (2010, Липень 1). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
- Про національну безпеку України. № 2469-VIII. (2018, Червень 21). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
- Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки. № 487/2021. (2021, Вересень 7). *Указ Президента України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
- Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. № 2834-IX. (2022, Грудень 13). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
- Про правотворчу діяльність. № 3354-IX. (2023, Серпень 24). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». № 392/2020. (2020, Вересень 14). *Указ Президента України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>
- Про службу в органах місцевого самоврядування. № 3077-IX. (2023, Травень 2). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3077-20#Text>

- Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. № 68/2016. (2016, Лютий 26). *Указ Президента України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>
- Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації. № 212/2012. (2012, Березень 24). *Указ Президента України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212/2012#Text>
- Про центральні органи виконавчої влади. № 3166-VI. (2011, Березень 17). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>
- Сачко, Д. (2022). Історична пам'ять як предмет державного регулювання у сучасному суспільно-політичному вимірі України. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 3, 116-123.
- Статут Ради Європи. (1949, Травень 5). *Верховна Рада України*. Відновлено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text
- Яцун, Б. (2018). *Дорожня карта реформ 2019-2023 рр.* Київ: Коаліція Реанімаційний пакет реформ. Відновлено з <https://gpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/DKR-RPR-2019-2023.pdf>
- European Governance: A White Paper. COM(2001) 428. (2001, July 25). *Commission of the European Communities*. Відновлено з https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_10
- The rule of law at the national and international levels. A/RES/61/39. (2006, December 4). *Resolution adopted by the General Assembly*. Відновлено з <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F61%2F39&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>
- The rule of law at the national and international levels. A/RES/78/112. (2023, December 7). *Resolution adopted by the General Assembly*. Відновлено з <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F78%2F112&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

REFERENCES

- About central authorities of executive power. No. 3166-VI. (2011, March 17). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>
- About law-making activity. No. 3354-IX. (2023, August 24). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
- About service in local self-government bodies. No. 3077-IX. (2023, May 2). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3077-20#Text>
- About the main principles of state policy in the sphere of the establishment of Ukrainian national and civil identity. No. 2834-IX. (2022, December 13). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
- About the national security of Ukraine. No. 2469-VIII. (2018, June 21). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
- About the National Strategy for Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026. No. 487/2021. (2021, September 7). *Decree of the President of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>
- About the principles of internal and foreign policy. No. 2411-VI. (2010, July 1). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>
- About the Strategy of the state policy of promoting the development of civil society in Ukraine and priority measures for its implementation. No. 212/2012. (2012, March 24). *Decree of the President of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/212/2012#Text>
- Andriyash, V. I., Hromadska, N. A., & Malikina, O. A. (2023). The politics of memory as a direction of the public policy of the modern state. *Scholarly notes of V.I. Vernadsky Tavri National University. Series: Public Management and Administration*, 34(73), 1, 18-22.
- Bernaziuk, I. (2017). Determination of the principles of domestic and foreign policy as a direction of strategic law-making of the Verkhovna Rada of Ukraine. *Enterprise, economy and law*, 2, 178-182.
- Constitution of Ukraine (1996, June 28). *Basic Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- European Governance: A White Paper. COM(2001) 428. (2001, July 25). *Commission of the European Communities*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_01_10
- Golovaty, S. (2019). "Rule of law" does not work. Commentary on the text of the document of the Venice Commission "Report on the Rule of Law" adopted at its 86th plenary session on March 25-26, 2011 (CDL-AD (2011)003re). *Law of Ukraine*, 11, 29-82.
- Karlova, V. V. (2013). *National self-awareness as the spiritual basis of state-building processes in Ukraine: administrative aspect*. (Abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Sciences in public administration: 25.00.01). National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Kyiv.
- Karlova, V. V. (2018). Public policy in the field of restoration of historical memory. V. S. Kuybida, M. M. Bilynska, O. M. Petroye (Eds.), *Public administration: terminological dictionary*, (p. 139). Kyiv: NADU.
- Kovbasiuk, Yu. V., Vashchenko, K. O., Surmin, Yu. P. (Eds.). (2014). *State policy*. (Textbook). Kyiv: NADU.

- Lopushynskiy, I. P., Momotok, O. M., & Tatarchenko, O. B. (2023). *Titular (Ukrainian) nation: the need for legislative consolidation in Ukraine. Problems of modern transformations. Series: law, public management and administration*, 7. Retrieved from <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2023-7-01-14/2023-7-01-14>
- Miroshnychenko, O. A. (2012). The principle of the rule of law in international public law. *Law Forum*, 1, 644-647. Retrieved from https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1571/1/Miroshnuchenko_2012_1.pdf
- Misky V. V. (2016). *Road map of reforms (September 2016 - December 2017)*. Kyiv: Coalition Reanimation Package of Reforms. Retrieved from <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2016/09/Dorozhnya-karta-reform-RPR-dokintsya-2017-roku.pdf>
- On promoting the development of civil society in Ukraine. No. 68/2016. (2016, February 26). *Decree of the President of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>
- On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine". No. 392/2020. (2020, September 14). *Decree of the President of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12>
- Pasichnik, V. M. (2022). The process of national identity formation in independent Ukraine. *Public administration: concepts, paradigm, development, improvement*, 1, 102-133. Retrieved from <https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/26/43>
- Pasichnyk, V. M. (2023). Theoretical foundations of state administration in the field of national identity formation. *Democratic Governance*, 1(31), 24-36. Retrieved from <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/jun/30657/nadoi-26-38.pdf>
- Prykhodchenko, L. L. (2018). Principles of public administration. V. S. Kuybida, M. M. Bilynska, O. M. Petroye (Eds.), *Public administration: terminological dictionary*, (p. 133). Kyiv: NADU.
- Report on the rule of law. (2019). Adopted by the European Commission for Democracy through Law (Venice Commission) at its 86th plenary meeting (CDL-AD(2011)003rev, Venice, 25-26 March 2011). *Law of Ukraine*, 11, 14-38.
- Sachko, D. (2022). Historical memory as a subject of state regulation in the modern socio-political dimension of Ukraine. *Taurian Scientific Herald. Series: Public management and administration*, 3, 116-123.
- Statute of the Council of Europe. (1949, May 5). *Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text
- The rule of law at the national and international levels. A/RES/61/39. (2006, December 4). *Resolution adopted by the General Assembly*. Retrieved from <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F61%2F39&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>
- The rule of law at the national and international levels. A/RES/78/112. (2023, December 7). *Resolution adopted by the General Assembly*. Retrieved from <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2FRES%2F78%2F112&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>
- Treaty on the establishment of the European Community. (1957). Consolidated version as of January 1, 2005. *Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
- Vision of Ukraine: Reform and restoration of the social and humanitarian sphere in the perspective of 2030*. (2023). Kyiv. Retrieved from <https://docs.google.com/document/d/1VeqQarjD2NbYzJr6rd5G4k5jGkrNSeWC/edit>
- We invite the public to discuss the draft Law of Ukraine "On the principles of the state policy of the national memory of the Ukrainian people"*. (2023). Retrieved from <https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/zaprosuyemogromadskist-do-obgovorennya-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-zasady-derzhavnoyi-polityky-nacionalnoyi-pamyati-ukrayinskogo-narodu>
- Yatsun, B. (2018). *Road map of reforms 2019-2023*. Kyiv: Coalition Reanimation package of reforms. Retrieved from <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/DKR-RPR-2019-2023.pdf>